

УДК 007 : 304 : 08

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА КОНЦЕПЦІЇ

Оксана Гоцур

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Ген. Чупринки, 41, 79000, Україна,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Автор у статті досліджує історичну орієнтацію України як ключову проблему української публіцистичної думки. На основі дослідження визначено чотири концепції – геоцентричну, балто-чорноморську, прозахідну, проросійську. Досліджено вплив української публіцистичної думки кінця XIX – XX ст. на відображення геополітичного становища України у сучасній публіцистичній та політологічній думці.

Ключові слова: Україна, історіографія, українська публіцистика, історична орієнтація, інтеграційні перспективи, геополітична стратегія.

Актуальність дослідження зумовлюють декілька чинників. Перший чинник – це геополітична, гео економічна та соціокультурна рибність України [26]. Реалізація практичних кроків Україною на політичній арені світу здійснюється з огляду на відносини основних суб'єктів сучасної геополітики: США, ЄС, НАТО і Росії. Особливо гостро питання про вибір зовнішньополітичного шляху держави постало після проголошення незалежності у 1991 році. Другий чинник зумовлює той факт, що стратегічна інтеграція України завжди була предметом науково-публіцистичного осмислення українських громадських та політичних діячів та науковців. Їх результати та погляди лягли в основу сучасної української геополітики як науки та з огляду на відсутність чіткої зовнішньополітичної інтеграції з боку державного керівництва та залишається предметом висвітлення у сучасній українській пресі та ЗМІ в цілому. Це стало поштовхом до створення різних геополітичних концепцій. Найчастіше такі концепції охоплювали або мали під собою за основу роздуми європейських та російських геополітиків.

У нашому дослідженні ми спробуємо спростувати або довести декілька тез. Перша – погляди сучасної української публіцистики періоду державної незалежності формувалися і формуються під впливом не лише наукових досліджень європейських та російських геополітиків, а й під впливом думки публіцистів та громадських діячів попередніх поколінь. Друга теза – чисельність та багатоаспектність концепцій зовнішньополітичної стратегії

України, пропонувані публіцистами залежить від політичного стану справ у державі, спричиненими зовнішніми (наприклад, змінами в європейському політикумі чи російському) та внутрішніми (наприклад, виборами) факторами.

Проблема історичної орієнтації України в історії української публіцистичної думки привертає увагу не одного покоління українських дослідників. М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, Д. Донцов, М. Хвильовий, І. Крип'якевич та інші, а в новітні часи Я. Дашкевич, Я. Ісаєвич, М. Рябчук – всі вони тією чи іншою мірою порушували проблему орієнтації на Схід (Росію) чи Захід (Європу) в культурно-політичній історії України.

Досліджуючи концептуальні засади геополітичних пріоритетів України, сучасний дослідник В. Булгаков у цьому контексті визначає такі її геополітичні вектори: слов'янофільський (Т. Шевченко, П. Куліш, М. Костомаров, С. Гулак, І. Франко, Р. Лашенко, М. Грушевський); чорноморсько-адриатичної федерації українців, чехів, словен, сербів і хорватів (С. Томашевський, С. Шелухін); чорноморсько-балтійської федерації українців, білорусів, поляків і литовців (Ю. Липа, С. Рудницький); західноєвропейський (Нестор, Г. Кониський, М. Драгоманов, Б. Крупницький); східно-західної рівноваги (І. Лисяк-Рудницький, М. Грушевський); геоцентричний вектор (В. Винниченко) [2]. Опираючись на таку ж концепцію класифікації, харківський дослідник М. Лисенко у статті “Україна у контексті сучасних геополітичних реалій: співробітництво з міжнародними організаціями” [12] розмежує декілька сфер дослідження щодо цього питання. Зокрема, стверджує, що аналітичний доробок у розвиток концепції історизму зовнішньої політики України зробили такі вчені української школи міжнародників, як С. Віднянський, О. Гуржій, П. Калениченко, В. Смолій, П. Сохань, В. Копійка, Т. Шинкаренко, Л. Чикаленко та інші.

Також подібну класифікацію пропонує С. Андрущенко (Гринько), яка також виділяє такі вектори. як слов'янофільський (І. Франко, Р. Лашенко, М. Грушевський); чорноморсько-балканський (С. Томашівський, С. Шелухін); західноєвропейський (М. Драгоманов, Б. Крупницький, Д. Донцов); чорноморсько-балтійський (Ю. Липа, С. Рудницький); східно-європейської рівноваги (І. Лисяк-Рудницький).

Це, на перший погляд, ґрунтовна та повна класифікація концепцій геополітичних векторів України, але вона, на нашу думку, потребує доповнення у поданому ряді представників. Адже не враховані погляди на геополітичну дилему таких відомих українських діячів і мислителів нашого минулого, як М. Хвильового, В. Липинського, С. Бандери, Д. Донцова, Ю. Вассіяни, так і сучасних дослідників – Я. Пеленського, Я. Дашкевича, М. Рябчука, Я. Ісаєвича. Окрім цього, ще одним недоліком цієї класифікації є те, що при її розробці дослідник не врахував культурний чинник та історичні реалії, в яких жив той чи інший публіцист, а лише політичний чинник у поглядах публіцистів, що і стало основною причиною відсутності з'ясування геополітичних поглядів згаданих постатей у класифікації В. Булгакова. Це помилковий підхід, адже культурний чинник, до якого входить і релігія, і освіта, і культура як така, є важливою підставою при реальному обранні будь-якою країною геополітичної стратегії.

При дослідженні геополітичної інтеграції України у 2000-2010 роках потрібно враховувати насамперед дослідження, пов'язані з міжнародною

історією України. Варто зауважити, що у період існування СРСР, до якого входила також і Україна, зовнішня політика, а також зовнішні контакти УРСР через жорстку централізацію та уніфікованість наукового життя, входили до сфери відання Москви. Але не зважаючи на це, у світ появлялися наукові розробки та дослідження у міжнародній галузі. Так після Другої світової війни з'явилися друком, зокрема, ґрунтовні праці Л. Лещенка, Р. Симоненка, М. Швагуляка [23], які мали важливий вплив на подальший розвиток у науковому плані на міжнародні відносини, а також не втратили актуальності і до сьогодні. Однак усі подібні праці мають спільну рису – з огляду на офіційну наукову концепцію міжнародної історії, розроблену Москвою, праці покликані були вибілювати радянську політику, Захід зображувати агресивним, імперіалістичним та капіталістичним, а український визвольний рух – його прихильником та прислужником. Але це і не дивно, адже, окрім офіційної наукової концепції міжнародної історії існувала також проблема з отриманням та доступом до офіційної інформації (обмежений доступ до архівних матеріалів, бібліотек) та в інформаційній обмеженості організації досліджень в Україні, тому що більшість архівів та найповніших бібліотек знаходилися в Росії. Цьому періоду, за словами дослідника міжнародної історії України науковець Р. Сирота, характерний комплекс периферійності [23]. Вказаний комплекс вдалося подолати наприкінці 80-х років ХХ століття. Тобто з початком періоду перебудови, який отримав своє логічне завершення – розпад СРСР та проголошення незалежності Україною у 1991 році.

У 2000 році на одній із міжнародних конференцій експерт Німецького товариства зовнішньої політики О. Рар намалював три сценарії можливого зовнішньополітичного розвитку України. Ці сценарії були опубліковані у газеті “День” [13]. Згідно з першим сценарієм Україна розчарується у Заході та впаде в обійми СНД (а саме – Москви). Він пов'язаний із якісно новим розвитком українсько-російських відносин та утворенням потужного блоку, спрямованого проти НАТО та Заходу в цілому. Другий передбачає подальшу мілітаризацію Росії, що викличе напругу в Середній Азії та на Кавказі й, відповідно, це провокує підвищення ролі США в Європі. Україна ж у результаті протистояння перетвориться на класичну буферну державу без жодної надії на реформи, економічний розвиток та демократизацію. Третій сценарій зовнішньополітичного розвитку країни О. Рар вважає найбільш бажаним та найбільш оптимістичним і для Європи, і для Росії. Відповідно до нього Україна разом з іншими пострадянськими державами повільно, але поступова буде інтегруватися у загальноєвропейський простір. Україна при цьому завдяки своєму геополітичному положенню стане ключовим гравцем на Кавказі, в Причорноморському регіоні, на Балканах. Таким чином вона частково перебирає на себе ту роль, яку сьогодні відіграє Туреччина. Цей процес, вважає німецький політолог, може тривати не менше ніж 15 років.

Геополітичне становище України у новому тисячолітті газета “Дзеркало тижня” означила так: “Кінець горезвісної “багатовекторності” у зовнішній політиці змінився періодом “комплексної біполярності”, що має реальну і мниму складові. При цьому реальна складова однозначно орієнтована на Москву, а мнима – на Європу. Повернувшись на словах обличчям до Європи, Україна сьогодні впевнено інтегрується в СНД і Євроазійське економічне співтовариство (ЄвроАзЕС). Проросійські поляризовані економіка з

неминучістю обумовлює проросійськи поляризовану зовнішню і внутрішню політику і, в остаточному підсумку, веде країну до втрати не лише економічного, а й політичного суверенітету” [13].

Визначними подіями, які сприяли активізації обговорення та виходу нових численних наукових досліджень про геополітичну орієнтацію України стали такі події, як розширення ЄС (2004), внаслідок якого його членами стали країни-сусіди України (Польща, Чехія, Румунія), Помаранчева революція, російсько-українські газові конфлікти 2006, 2007, 2008 і 2009 років, російсько-грузинська війна 2008 року, прийняття Лісабонського договору, тобто Конституції ЄС (2009), Президентські вибори в Україні у 2010 році, у результаті яких відбулася кардинальна зміна у розвитку зовнішньополітичного курсу, підписання “харківських угод” Україною та Росією у 2010 році.

Процес інтеграції України здавалось би мав розпочатися з 1993 року, коли Верховна Рада України у постанові “Про основні напрями зовнішньої політики України” проголосила, що “перспективною метою зовнішньої політики України є вступ в ЄС”. Однак, зовнішня політика, здійснювана Президентом України Л. Кравчуком та Л. Кучмою до Помаранчевої революції, тобто до 2005 року, не мала чітко виражених ознак інтеграції на Захід, у ЄС, чи на Схід, Росію. Така зовнішньополітична інтеграційна діяльність України в науковій літературі отримала назву “багатовекторність”.

Західний дослідник Р. Солчаник [27] критикує багатовекторну політику, яка свідчить насамперед про відсутність у держави стратегічних партнерів, пропаговану свого часу Л. Кучмою. Насправді Україна має лише два зовнішньополітичних вибори: Схід-Захід, що добре усвідомлюють українські політики. Саме через це усвідомлення призводить до ведення багатовекторної політики, щоб запобігти опинитися у так званій “сірій зоні”, на маргінесі міжнародних процесів [19].

Деякі західні дослідники характеризують стратегію України відносно ЄС та НАТО лише як декларативні намагання Києва продемонструвати роль своєї держави у забезпеченні стабільності Європи, тому з політичного погляду кроки держави у цих зовнішньополітичних напрямках мають значення насамперед для України, а не європейського співтовариства [28].

Деякі західні оглядачі вважають, що зміни у зовнішній політиці України (наприклад, різка переорієнтація зовнішньої політики з євроінтеграційного курсу на проросійський) зумовлені зовнішніми впливами на державу: або погіршенням відносин із Заходом або жорстокою позицією відносно України Росії.

Про політичні, економічні та соціальні переваги від набуття членства в ЄС пише у статті “Зовнішня політика України у нових геополітичних реаліях” М. Мальський. Політичні переваги – це політична стабільність та гарантії безпеки, відповідно до яких Україні відкривається шлях до міжнародних структур безпеки. Економічні переваги полягають у досягненні макроекономічної стабільності, у запровадженні європейських стандартів в економічній діяльності та у забезпеченні вільного руху робочої сили. Соціальні переваги досягаються через адекватну оплату праці, гарантії соціального забезпечення, поліпшення умов життя і праці, охорону здоров’я, реалізація реформ у соціальній сфері тощо [16].

У 2000 році головний редактор журналу “Політична думка” О. Дергачов

на сторінках “Дзеркала тижня” висловив цілком слушно, з огляду на внутрішньополітичний розклад сил у державі, думку: “Україна не є суб’єктом, що формує геополітичний простір навколо себе, і залишається здебільшого пасивним об’єктом масштабних процесів, що розгортаються навколо неї. Вона не має достатньої потуги бути стратегічним партнером” [7]. А шість років невизначеності у зовнішній політиці, здійснювані Л. Кучмою, “це вже форма визначеності”.

Політику багатовекторності піддав критиці В. Богайчук у дослідженні “Проблеми вибору зовнішньополітичних орієнтирів розвитку України у контексті її національної безпеки” [1]. На його думку, творці цієї концепції не спромоглися виробити і визначити зовнішньополітичні пріоритети у ній, а також не розробили на державному рівні концепцію національних інтересів, пов’язані з багатовекторністю. Також дослідник зауважує, що і європейський орієнтир не став визначальним у суспільно-політичному житті України, що трапилося на зорі незалежності країн Центрально-Східної Європи та Балтії. Натомість, автор пише: “Україна ж вступила у довгу смугу “багатовекторної” політики без чітких зовнішньополітичних пріоритетів, із розмитими цілями та ілюзіями про можливість досягнення саме цим шляхом гідного місця у світовій системі координат” [1].

С. Лотоцький та С. Трохимчук у книзі “Україна в світовому геополітичному просторі” зазначають, що українську геостратегію визначають три головні вектори, які зумовлюють історичні зовнішньополітичні пріоритети держави. “Це євразійський (Московська Русь, Росія, СРСР, СНД), європейський (Польща, Західна Європа, США), та південно-східний (Балкани, Візантія, Туреччина, країни Сходу) напрямки, навколо яких складаються відповідні парадигми зовнішньополітичного мислення. Всі вони мають досить глибокі історичні корені й зумовлені низкою геополітичних чинників, що свідчить про їхню об’єктивність та важливість для існування держави. Кожного разу, коли Україна отримувала можливість жити власним життям, вона повинна була визначитись насамперед у цих напрямках: з ким боротись, кому протистояти, а з ким укладати угоди й налагоджувати союзні відносини”.

Зважаючи на геополітичне становище України, базовим принципом геостратегії, пише С. Андрущенко (Гринько) у монографії “Україна в сучасному геополітичному середовищі” (2005), має залишатися принцип багатовекторності, що передбачає максимальну реалізацію геополітичних та національних інтересів держави в усіх напрямках. А дилему “європейська економічна інтеграція чи російська” потрібно розглядати не з погляду вибору, а з погляду українських національних інтересів. Тому вступ України в ЄС має відбуватися паралельно із розвитком стратегічних відносин з Росією.

У 2001 році в журналі “Віче” публікує свою статтю М. Михальченко під назвою “Виклики зовнішнього світу і Україна XXI століття” [17], у якій окреслює три можливі шляхи вибору Україною свого розвитку з огляду на сучасні геополітичні реалії. Перша орієнтація – євроцентристська з поступовим еволюційним входженням в єдину Європу. Ключем для її реалізації є використання регіональних альянсів з найближчими сусідами по Європі, встановлення особливих відносин з Польщею, Чехією, Угорщиною, Туреччиною, Словаччиною, а також партнерські відносини з Німеччиною, Францією, Великобританією та іншими країнами Європи. Вибір другої

євразійської орієнтації, яка заключається в розвитку тісних відносин з Росією, Казахстаном, середньоазіатськими та кавказькими державами. Ця орієнтація є більш небезпечною, оскільки Росія свій енергетично-сировинний потенціал та відсутність традицій та досвіду рівноправного співробітництва зі слабшими партнерами може використати з метою підкорення держав колишнього соцтабору. Третя орієнтація отримала назву: роль “вільного стрільця”, який шукає свою удачу по всій планеті, орієнтуючись на світові центри економічного розвитку та потуги.

Такі настрої серед науковців та публіцистів панували до 2003 року, а саме до початку обговорення Угоди про ЄП чотирма державами: Росією, Білоруссю, Україною та Казахстаном. 20 квітня цього року Верховна Рада України 226 голосами ратифікувала Угоду про формування Єдиного економічного простору. Щоправда, ратифіковано її було із застереженням: “Україна братиме участь у формуванні та функціонуванні Єдиного економічного простору в межах, що відповідають Конституції України”. В результаті прерогатива була надана формуванню зони вільної торгівлі, що на думку Парламенту та Кабміну відповідає інтересам України у рамках цього проекту.

Також у цьому році відбувається конфлікт між Україною та Росією через острів Тузла.

У 2003 році А. Деркач висунув ідею доктрини, яка отримала назву “У Європу разом з Росією”, відповідно до якої синхронізований з Росією процес євроінтеграції є складовою частиною європейського вибору України, а не прихованою інтеграцією до Союзу Росії і Білорусі [8].

Подібну концепцію пропонує М. Дністрянський, про що пише у монографії “Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології” (Львів, 2003). На його думку, зважаючи на якнайбільшу кількість обставин і чинників, Україна мусить і може реалізовувати модель поступового виходу із слового політичного та економічного поля Росії. “Спільна участь України і Росії у формуванні контурів нової Європи сприятиме зрівноваженню і стабілізації їхніх стосунків”, – підсумовує М. Дністрянський [9].

Концепція “У Європу разом з Росією”, на нашу думку, появилася з метою заспокоєння українського суспільства, яке зі спротивом та нерозумінням сприйняли факт можливого членства України в ЄП.

С. Лозунько у статті “Парламентская диагностика украинской евроинтеграции” [14] наполягає на тому, що, оскільки Україна знаходиться на межі двох цивілізацій (Європи і Росії), тому приречена розвивати тісні відносини з обома.

Про необхідність зняття дилеми “Схід-Захід” говорить С. Василенко. Це може відбутися лише за умови домінуючої геокультурної орієнтації на Захід. Опираючись на вислів З. Бжезінського про Україну як важливу клітинку на євразійській шахівниці, прогнозує, що “роль і значення України як активної геополітичної сили на континенті з часом безумовно буде зростати” [3].

Проект “Велика Європа», який активно обговорювали у російських наукових в політичних колах наприкінці ХХ-ХХІ століття, мав повернути Україні місце в центрі загальноєвропейських процесів, в якості системоутворюючої ланки. В. Манжол так визначає завдання цього проекту: підвищення ролі і впливу України в процесах досягнення європейської єдності

та розвитку загальноєвропейського дому [17]. Основою “Великої Європи”, на думку науковця, є формула трикутника “ЄС-Україна-Росія”, яка інтегрує російський і західний вектори української політики в єдину цілісну стратегію України на європейському континенті [17]. Аналізуючи роль Росії та ЄС у цьому проєкті, В. Манжолла стверджує, що ЄС порівняно з Росією є слабшою у сфері функціонування централізованого державного утворення, здатного до реалізації більш консолідованої і мобільної позиції. Цей проєкт дасть змогу Україні уникнути дилеми Схід-Захід (Росія/СЄП-НАТО/ЄС), багатовекторної зовнішньої політики, статусу буферної чи периферійної зони.

Думку про опертя на власні сили у виборі своєї зовнішньополітичної інтеграції висловлює О. Никитенко у статті “Про американську мрію, європейську ідею та російське “авось” [20].

Чергове розширення ЄС відбулося у 2004 році, внаслідок якого його членами стали країни-сусіди України (Румунія, Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина) та держави Прибалтики. Той факт, що Україна не стала членом ЄС у 2004 р., на думку публіциста М. Рябчука, засвідчив, що Україна разом з Білорусією та Молдовою опинилися перед “завісою”, яка заперечує європейське майбутнє цим трьом країнам, підтверджує їхню цивілізаційну іншість, яку він означає, як “євразійкість”: “У практичному ж плані нова завіса дала зрозуміти, що цивілізаційна прірва між демократичною та економічно розвиненою “Європою” буде поглиблюватися” [22].

Тема про наслідки розширення ЄС у 2004 році для сучасної геополітики стала головною в обговоренні. Так, С. Фомін стверджував, що це спричинить до утворення двох зон: основного ядра зі “старих” розвинених членів і зони “периферійних” країн, адже центральноєвропейські країни в ЄС є слаборозвинутими [24].

В. Лупацій, виконавчий директор Центру соціальних досліджень “Софія”, у статті “Пошук місії” [15], аналізуючи міжнародне становище України після тринадцяти років незалежності, говорить про політичну та цивілізаційну невизначеність держави та про шляхи визначення міжнародної місії України. Регіональне лідерство – так він означає перший шлях, який, на його думку, зможе отримати свою реалізацію у разі розуміння уряду та крупного капіталу. Україна у такому разі зможе покращити свій загальноекономічний рейтинг і навіть підвищити статус в регіоні центрально-східної Європи. Наступний шлях – форпост розширення європейського економічного та політичного простору на схід. Реалізація його залежить, на думку автора, від президентських виборів. Центр слов’янства – це третій можливий шлях міжнародного становлення держави. Від реалізації його залежатиме стабільність розвитку та геокультурна політика України, від якої у свою чергу залежатиме виживання слов’янства, яке повинно зайняти гідне місце в рамках європейського цивілізаційного проєкту.

Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України цього ж року дотримувався думки, що одним із методів реалізації євроінтеграції України може бути регіональна інтеграція окремих частин держави. У цьому контексті особлива роль-інтегратора до Європи – відводиться західноукраїнським областям [11].

Зовсім протилежну концепцію геостратегію України пропонує О. Волович на сторінках газети “День” у статті “Регіональне лідерство України:

міф чи реальний шанс?” [5] Суть його концепції полягає у тому, що Україна може стати регіональним лідером і не оглядатися на Схід чи Захід: “Якщо Україна хоче зберегти свою незалежність, їй доведеться стати частиною Центральної Європи, а не Євразії”. На переконання О. Воловича, роль регіонального лідера Україна може виконувати лише у співпраці з Польщею та Румунією, а не в конкуренції з ними. Нашій державі, щоб здобути статус регіонального лідера, необхідно сконсолідувати українську націю, об’єднати її навколо національної ідеї: “Лише сконсолідована нація здатна позиціонувати себе у якості впливової та регіональної держави”; здобути незалежність в енергетичній сфері від Росії; розробити державну програму зміцнення політичних, економічних, культурних зв’язків між Сходом і Заходом України.

Концепцію регіонального лідерства підтримують також укладники наукового збірника “Зовнішня політика України: здобутки і проблеми” (2007) В. Рехкалов, В. Шахов. свою роль регіонального політичного лідера Україна може реалізовувати через активну участь України у Балто-Чорноморському партнерстві. Але геополітичне положення України зумовлює вибудовувати українську геостратегію за принципом багатовекторності міжнародної політики, під якою, на переконання укладачів книги, не потрібно сприймати постійні коливання зовнішньополітичного курсу, а як розвиток і підтримка відносин з багатьма учасниками міжнародного життя [5].

В. Вдовенко визначає три основні напрямки побудови відносин Україною з потужними центрами сили на міжнародній арені: орієнтація на один із світових центрів сили; нейтральний статус держави, який ще автор називає рівновіддаленістю; рівнонаближеність, або динамічне балансування між “центрами сили” [4]. Якщо перший шлях може дати Україні тактичні переваги, але разом з тим може загрожувати стратегічною повною залежністю, то другий може призвести до поділу країни на сфері впливу або до повної ізоляції держави. Тому найефективнішим є третій шлях геостратегічного розвитку держави, адже він базується на захисті національних інтересів та дозволяє Україні зайняти гідне місце в міжнародних відносинах. Цей шлях у автора отримав назву “позаблоковість”.

У 2008 році публіцист О. Пахльовська свої статті, доповіді та публіцистику, написані упродовж 1989 – 2008 років на євроінтеграційну тему, об’єднує і видає окремою книгою під назвою “Ave, Europa!” Сама авторка у передмові до книги пише: “Ця книжка – хроніка процесу наближення України до Європи – і віддалення від неї в роки незалежності. Діагностика поточної проблематики” [21]. Головним лейтмотивом усіх публікацій, уміщених у цій книзі, є можливість політичної інтеграції України лише за умов її культурної реінтеграції у Європу.

Спостерігаючи за міжнародними змінами у 2008 році О. Гончаренко у статті “І все-таки європейський ренесанс! Ймовірні шляхи розвитку України після парламентських виборів на період до 2008” [6] констатує, що Україна стала ареною гострої боротьби між Заходом (насамперед США) і Росією. Він, розробляючи сценарії розвитку України на період до 2008 року, враховує три фактори: 1) загальний стан відносин “Росія-Захід” в українському контексті; 2) стан українсько-російських відносин і домінуючі геополітичні орієнтації України; 3) внутрішня ситуація в Україні. О. Гончаренко вважає, що найкращим сценарієм для України з точки зору цінностей Помаранчевої революції та

інтересів народу є “Європейський ренесанс”. Фундаментом для її реалізації має стати розроблена велика національна стратегія держави на перспективу, яка задасть алгоритм дій для поступу України на шляху членства в ЄС.

Орієнталістська роздвоєність України з погляду становлення України до 2009 року стає предметом обговорення та аналізу А. Мельника у науковій праці “Європейський вектор українського розвитку: фактори стимулювання та стримування”. Ця роздвоєність, на його думку, вказує на те, що не можливо здійснювати, з одного боку, Євроатлантичну геостратегію, а з другого-євразійську [18].

Ю. Шламенко у дисертаційному дослідженні “Геополітичні пріоритети України в сучасному світі” стверджує, що Україна має кілька варіантів своєї зовнішньополітичної орієнтації. Перший, оптимальний – неприєднання України до будь-якого блоку, а міжнародну співпрацю здійснювати на засадах двосторонніх відносин. Другий – інтеграція із західними країнами, а третій – створити блок із країнами Балтії та деякими державами Центральної Європи (так зване Балто-Чорноморське суспільство або Міжмор’є) [25].

З огляду на вищепроаналізовані публіцистичні та наукові матеріали впливає, що сучасні науковці та публіцисти, спираючись на здобутки своїх попередників, намагаються вивести нове бачення геополітичних констант, розв’язати проблему орієнтації України з позицій новітніх геополітичних змін та всепроникаючих, невідворотних геостратегічних процесів. Разом з тим до сьогодні залишаються актуальними чотири концепції орієнтації України: геоцентрична, як межує з концепцією нейтральності та позаблоковості або регіонального лідерства; прозахідна; проросійська; концепція багатовекторності; концепція “У Європу разом з Росією”.

Спільним у сучасних концепціях є те, що їх автори зважають на факт географічного чинника, який відігравав і відіграє до сьогодні надзвичайну важливу роль у зовнішньоінтеграційних перспективах держави; на економічний чинник – економічні можливості з огляду на наявність природно-енергетичних, інтелектуальних та робочих ресурсів; на чинник сучасних російсько-українських міждержавних відносин.

По-друге, українські геополітики та публіцисти нині особливу увагу звертають на західноєвропейську орієнтацію держави, на процес “входження”, “інтеграцію у Європейські структури” чи, радше, “повернення” України до Європи.

Список використаної літератури

1. Богайчук В.Ж. Проблеми вибору зовнішньополітичних орієнтирів розвитку України у контексті національної безпеки// Політологічний вісник. Збірник наук. праць. – К. : «ІНТАС», 2007.—Вип. 27. –274 с.
2. Булгаков В. Концептуальні засади визначення геополітичних пріоритетів України / Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. – К., 2002. – 18 с.
3. Василенко С. Україна: геополітичні виміри загальноєвропейському процесі/С.Василенко. – Одеса, 2000. – 208 с.

4. Вдовенко В. Концепції нейтралітету і позаблоковості в контексті моделювання зовнішньополітичної стратегії України/В.Вдовенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 59 (Частина I), 2006. – С. 40-44.
5. Волович О. Регіональне лідерство України: міф чи реальний шанс?/О.Волович // День. – 2006. – № 163. – 6 жовтня.
6. Гончаренко О. І все-таки європейський ренесанс! Про ймовірні шляхи розвитку України після парламентських виборів на період до 2008/О.Гончаренко // Політика і час. – 2006. -- № -- С. 3-8.
7. Дергачов О. Україна в європейському контексті /О.Дергачов// Дзеркало тижня. – 2000. – № 29
8. Деркач А. Достаточный изоционализм: Сборник геополитических эссе./А.Деркач – К.: Телеграфъ, 2003. – 192 с.
9. Дністрянський М. Геополітичні доктрини і підходи: критичний аналіз методології. Монографія/М.Дністрянський. – Львів, 2003. – С. 107. 114 с.
10. Зам'ятін В. Три сценарії розчарування та надії/В.Зам'ятін//День. – 2000 -- №74 -- 25 квітня.
11. Зовнішня політика України: здобутки і проблеми / Матеріали підготували Рехкалов В.А., Шахов В.А. – К. : Т-во «Знання» України, 2007. – 24 с.
12. Лисенко М. Україна у контексті сучасних геополітичних реалій: співробітництво з міжнародними організаціями /М.Лисенко// Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія: Соціологічні науки. – Том XI, № 2. – Харків: Видавництво Міжнародного Слов'янського університету. – 70 с. -- С.54-62.
13. Лисицин Е., Джангужин Р., Гончаренко О. Громадянський контроль і система національної безпеки України/Е.Лисицин// Дзеркало тижня. – 2002. -- № 35. – 14-20 вересня.
14. Лозунько С. Парламентская диагностика украинской евроинтеграции/С.Лозунько // 2000. – 2004. -- № 40. – 1-7 октября.
15. Лупацій В. Пошук місії /В.Лупацій// День. – 2004. -- № 148. – 20 серпня.
16. Мальський М. Зовнішня політика України у нових геополітичних реаліях // Вісник Львівського університету. Серія Міжнародні відносини. -- Львів: Вид-во ЛНУ ім. І.Франка, 2000. – Вип. 2. – С. 8-10.
17. Манжолла В. Мегарегион «Большая Европа» в внешней политике Украины. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 68 (Частина II). – К., 2007. – С. 16.
18. Мельник А.І. Європейський вектор українського розвитку : фактори стимулювання та стримування // Нова парадигма : [журнал наукових праць] / голов. Ред.. В.П. Бех; Національний пед. ун-т імені М.П.Драгоманова; Творче об'єднання «Нова парадигма». – Вип.85. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 259 с.
19. Мітрофаова О. Єврооптимізм в українській зовнішньополітичній риториці // Єврооптимізм та євро песимізм в українській зовнішньополітичній риториці. Міжвід. наук.-теорет. конф. / Відп. ред. С.В. Кононенко / К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. – С.13-14.
20. Никитенко О. Про американську мрію, європейську ідею та російське «авось»/О.Никитенко // День. – 2009. – № 17. – 16-22 травня.

21. Пахльовська О. Ave, Europa!: ст., доп., публіц. (1989-2008) / Оксана Пахльовська. – К.: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – С.7 656 с.
22. Рябчук М. «Четверта свобода» // День. – 2006. -- № 32. – 26 серпня – 1 вересня.
23. Сирота Р. Студії з історії міжнародних відносин ХХ століття/Р.Сирота// Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і прорахунки. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. – С. 326.
24. Фомін С. Україна поза ЄС: критичний погляд на оптимістичні концепції // Єврооптимізм та евро песимізм в українській зовнішньополітичній риториці. Міжвід. наук.-теорет. конф. / Відп. ред. С.В. Кононенко / К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. – 51 с.
25. Шламенко Ю. Геополітичні пріоритети України в сучасному світі/Ю.Шламенко // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук. – Одеса: Одеська національна юридична академія.
26. Щербак Ю. Україна: виклик і вибір. Перспективи України у глобалізованому світі ХХІ століття/Ю.Щербак – К.: Дух і Літера, 2003. – 578 с.
27. Solchanyk R. Ukraine and Russia: The Post-Soviet Transition. Rowman and Littlefield Publishers, Inc. Lanham, Boulder, New York, Oxford.P.89.
28. Nordberg M. Domestic Faktors Influencing Ukrainian Foreign Policy // European Security, 1998, Autumn. Vol. 7. No. 3. P. 86. Kuzio T. Ukraine and NATO enlargement. Papers on the Conference “The US and Second Round of NATO enlargement”, Columbia University, 21-22 February 2001 // www.taraskuzio.net/ukr_studies.html
29. Averre D. NATO Expansion and Russian National Interests // European Security, 1998, Autumn. Vol. 7. No. 3. P. 28-30.

UKRAINE'S FOREIGN POLICY STRATEGY IN RESEARCH AND UKRAINIAN JOURNALISM: PROBLEM DEFINITION AND CONCEPT

Oksana Hotsur

*Ivan Franko National University in Lviv,
Ukrainian Press Studies Department,
Generala Chyprynky str., 49/402, 79000 Lviv, Ukraine*

An author in the article investigates the historical orientation of Ukraine as key problem of Ukrainian publicism opinion. On the basis of research certainly four conceptions – geocentric, baltic-Black sea, pro-western, pro-russian. Investigational influence of Ukrainian publicism opinion of end of XIX – XX item is on the reflection of geopolitical position of Ukraine in a modern publicism and political science idea.

Key words: Ukraine, historiography, Ukrainian publicism, historical orientation, integration prospects, geopolitical strategy.

ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ УКРАИНЫ В НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ И УКРАИНСКОЙ ПУБЛИЦИСТИКЕ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ И КОНЦЕПЦИИ

Оксана Гоцур

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 790446 Львов, Украина*

Автор в статье исследует историческую ориентацию Украины как ключевой проблемы мнению украинской публицистики. На основе исследований, конечно, четыре концепции - геоцентрической, Балтийско-Черноморского, прозападный, про-русская. Исследовано влияние украинской публицистики мнению конца XIX - XX пункт включен в отражении геополитического положения Украины в современном публицистики и политологии идеи.

Ключевые слова: Украина, историография, украинский публицистика, исторические ориентации, интеграции перспективы, геополитическая стратегия.

Стаття надіслана до редколегії 23.12.11

Прийнята до друку 10.01.12